

PRINCIPY FEMINISTICKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V ČESKU

POHLEDY Z PRAXE A MOŽNÉ STRATEGIE

ONDŘEJ HORKÝ-HLUCHÁŇ,
MÍLA O'SULLIVAN

SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

Tato participativní SWOT analýza shrnuje pohledy praktiček a praktiků na uplatnění pěti principů feministické zahraniční politiky v české praxi: intersekcionalního přístupu, empatické sebereflexe, smysluplného zapojení, cílené odpovědnosti a aktivního závazku k míru. Feministická zahraniční politika má mnohem širší záběr než pouhé zaměření na ženy a dívky a prosazování genderové rovnosti. Feministická nálepka přesto odrazuje řadu sympatizujících, nabízí se proto pracovat s jejími

jednotlivými principy prostřednictvím dílčích témat, jako je např. smysluplná participace, všeobecná práva a sociální nebo klimatická spravedlnost. Možnou strategií je pak uchopení jednoho hmatatelného tématu, např. reprodukčních práv, a postupná změna veřejného narativu ve prospěch feministické politiky navenek i uvnitř. Do pokračujících aktivit také může patřit možnost udržovat neformální přátelskou síť feministické zahraniční politiky a více do její činnosti zapojovat muže.

ÚVOD

Feministické přístupy k zahraniční politice či ucelené koncepci feministické zahraniční politiky (FZP) jsou na vzestupu. Od roku 2014 se k FZP přihlásilo už 15 zemí [LINK](#). První Švédsko následovaly nejen velké země jako Francie a Německo, ale třeba i Skotsko, Kolumbie nebo Chile. Lidskoprávní tradice a důraz na občanskou společnost poskytují hodnotové předpoklady pro zohlednění principů FZP i v Česku. Proto přišel čas pro diskusi o tom, do jaké míry je česká zahraniční politika feministická dnes, jaký je výhled pro její přijetí v budoucnosti a v neposlední řadě pod jakou značkou.

Feministická zahraniční politika klade feministickou agendu do každodenního provozu diplomacie a mezinárodní politiky. Má však mnohem širší záběr než pouhé zaměření na ženy a dívky a prosazování genderové rovnosti. V principu prosazuje proměnu mezinárodního řádu s důrazem na lidská práva, odstraňování nespravedlností, nerovností, chudoby a prevenci konfliktů a násilí s důrazem na hluboké příčiny včetně imperialismu a dědictví kolonialismu (viz rámeček). Přes kontroverzní vnímání feministického názvosloví a samotného feminismu proto může její celostní přístup v Česku překvapivě rezonovat s širší diplomatickou, politickou a občanskou komunitou.

Jaké jsou principy feministické zahraniční politiky a jak se poznají v praxi?

1. Intersekcionalní přístup: zahraniční politika zohledňuje průsečíková znevýhodnění, tj. vícenásobnou diskriminaci a nerovnosti spojené nejen s pohlavím a genderem, ale i s etnicitou, ekonomickým postavením, věkem, zdravotním postižením nebo sexualitou.
 2. Empatická sebereflexe: diplomatky a diplomaté i praktičky a praktici jsou si vědomi historické a politické odpovědnosti Evropy za její vliv a dopady na současné životní podmínky ve světě.
 3. Smysluplné zapojení: zahraniční politika citlivě a aktivně zahrnuje všechny skupiny, zejména ženy a dívky a obecně skupiny ve znevýhodněné a zranitelné pozici, do určování priorit svých aktivit (též participace).
 4. Cílená odpovědnost: zahraniční politika je odpovědná těm, jejichž životy ovlivňuje a má zlepšovat, a toto pojetí zodpovědnosti propaguje i na domácí scéně
 5. Aktivní závazek k míru: zahraniční politika se ve svých dokumentech i jednotlivých rozhodnutích zasazuje o vytvoření strukturálních podmínek k dosažení spravedlivého míru a rovnosti.
-

ZDROJ: DLE CHEUNG A KOL. [LINK](#).

Zde sebrané postoje k uplatňování principů FZP nevychází z literatury, ale participativně zdola od více než třicítky zástupkyň a zástupců české veřejné správy, občanské společnosti a akademické sféry na základě kontaktů z předchozích projektů a metodou sněhové koule [LINK](#). Ze dvou genderově smíšených fokusních skupin, kterých se celkem zúčastnilo 29 žen a tři muži a které ve spolupráci s pražskou kanceláří Heinrich Böll Stiftung proběhly v červnu a září 2024 na půdě Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, jsme vytvořili následující SWOT analýzu [LINK](#) naplňování jednotlivých principů FZP. Z ní jsme na základě TOWS matrice [LINK](#) a doporučení, jež zazněla ve fokusních skupinách, vytvořili řadu možných strategií pro posílení feministického rámování lidskoprávních [LINK](#), rozvojových [LINK](#)

a bezpečnostních ⁹ [LINK](#) principů české zahraniční politiky. Ty nabízíme široce pojaté zahraničněpolitické komunitě k další diskusi jako základ pro prioritizaci, testování a tvorbu konkrétních, relevantních a realistických doporučení.

INTERSEKCIONÁLNÍ PŘÍSTUP

SILNÉ STRÁNKY

Dobrou zprávou je, že v samotné zahraniční politice v uplynulé dekádě došlo k **pozitivnímu posunu vnímání genderu** od zesměšňování této agendy a pouhého počítání žen v diplomacii či při realizaci rozvojových projektů ke komplexnějšímu chápání genderového rozměru zahraniční politiky a lidských práv. K tomu přispěl i viditelný genderový rozměr uprchlictví z Ukrajiny před ruskou invazí, na který vládu aktivně upozorňovaly a v praxi řešily feministické nevládní neziskové organizace (NNO).

V rámci projektů rozvojové spolupráce České rozvojové agentury (ČRA) pak **některé výzvy dokonce zahrnují intersekcionalitu** tím, že explicitně míří nejen na navýšení pracovních příležitostí pro ženy, ale také vyzývají k sociální inkluzi včetně LGBT+ menšiny.

SLABÉ STRÁNKY

Na druhou stranu kritérium genderu zůstává **často vnímáno pouze jako základní dichotomní kategorie** muži vs. ženy. Přitom nedílnou součástí feministického přístupu je zahrnutí dalších znevýhodněných skupin, jako jsou lidé se zdravotním postižením, etnické menšiny, osoby se zkušeností migrace, starší osoby, LGBT+ lidé nebo jinak sociálně ohrožené skupiny. Tento tzv. intersekcionalní přístup ve státní správě, politické reprezentaci i NNO zatím většinou chybí.

Širší komunita české zahraniční politiky je malá a obecně **nedisponuje potřebnou genderovou expertízou**, a to včetně velkých NNO nebo výzkumných organizací. Kvůli tomu, že gender má nízkou prioritu a není vnímán jako horizontální téma, zároveň neputuje na podporu této agendy dost zdrojů. Přitom v rozvojové praxi je např. zcela běžné setkat se s ženami dvou etnik s odlišnými právy v komunitě, což může bez předešlé intersekcionalní analýzy mocenských vztahů vytvářet konflikty a výrazně snižovat efektivitu pomoci.

PŘÍLEŽITOSTI

Za běžných okolností může být intersekcionalita téměř neviditelná, ale současné **krize vícenásobná znevýhodnění zviditelňují**. To v české společnosti zosobňují ženy-uprchlice v důsledku ruské invaze na Ukrajinu. Dokonce i na politické rovině se dnes vedou debaty o tom, že tyto krize a jejich dopady jsou „genderované“, a že v nové legislativě by proto Česko mělo uplatnit genderové hledisko.

Zkušenost z rozvojových projektů totiž ukazují, že i malé zohlednění genderu v projektu, jako např. zajištění bezpečných toalet a míst pro kojení na tržištích, může mít **velký vliv na zapojení žen** do pracovního trhu. V rozvojových projektech zaměřených specificky na ženy lze pak malou změnou ušetřit ženám mnoho času, z čehož má prospěch celá domácnost, a tedy i muži. Projekty s genderovou komponentou tak lze představovat jako všeobecně prospěšné.

Inspirací pro rozvojovou, zahraničněpolitickou, ale i humanitární praxi může být věda a výzkum, které by měly informovat praxi jako zdroj politik založených na důkazech. Zde se **zohlednění genderu a popř. znevýhodněných skupin stává povinnou součástí** grantových výzev. Také bychom neměli zapomenout, že ženy jsou často přes svá znevýhodnění hybatelkami dění. Například ekologickému aktivismu se v mnoha zemích věnují právě ženy, jejichž životní potřeby bývají poškozováním přírodního prostředí často nejvíce ohroženy, a právě kvůli jejich genderu jsou mnohem více perzekuovány než muži.

HROZBY

Rozvojová praxe ale dokazuje, že **ženy nemusí být vždy progresivními aktérkami**. Jsou to i ženy, matky a babičky, které muže vychovávají k toxické maskulinitě a v některých kontextech nutí dívky do škodlivých praktik, jako je ženská obřizka, mnohem častěji než muži. Obdobně např. i v naší zahraniční službě nalezneme ojediněle úspěšné diplomatky, které odmítají opatření ve prospěch žen a genderové agendy.

EMPATICKÁ SEBEREFLEXE

SILNÉ STRÁNKY

V české diplomacii, nevládním sektoru i akademické sféře pracuje řada žen, jež mají z výjezdů, zahraničních misí, rozvojových projektů a terénního výzkumu **hluboké porozumění pro místní kulturní kontexty**. Přítomnost ženy v převážně mužském prostředí může vyslat signál, že bude mít větší ochotu přistoupit k participativnější a empatictější implementaci projektů. V každém případě jejich viditelnost přispívá k bourání stereotypů. Například i dlouho prosazovaná změna genderově citlivého jazyka v domácí organizaci se časem odrazí v komunikaci navenek a v celkově vyšší citlivosti vůči genderovým tématům.

SLABÉ STRÁNKY

Na druhou stranu ne každá žena, která reprezentuje českou diplomacii nebo organizaci, zosobňuje ženám připsované hodnoty, třeba empatii. Nejen muži, ale i ženy si **často neuvědomují privilegia**, která mají díky svému původu z bohaté, západní země oproti místním kolegyním, ale také kolegům v chudých zemích, kde pracují. Privilegia Češek a Čechů se stávají tím spíše neviditelnými, že zejména v každodenní diplomatické agendě hraje prim spíše ekonomická diplomacie, a tedy jednání s místními elitami, než zaměření na lidská práva těch znevýhodněných a přímá jednání s lidmi na okraji společnosti.

Česko se navíc často staví do **role historické oběti**, prakticky se nevede debata o dekolonizaci a o naší přímé či nepřímé roli ve vykořisťování globálního Jihu. Do zahraniční politiky si přinášíme určitá traumata z historie, jako je okupace Sovětským svazem nebo politika „o nás bez nás“, a celkově sebevnímání jako malé bezvýznamné země, což omezuje ochotu angažovat se pro větší společenskou a politickou změnu.

Konečně některé **dlouholeté, apriorní postoje** Česka v rámci evropské a globální politiky, např. vůči migraci nebo izraelsko-palestinskému konfliktu, jdou přímo proti principům FZP a blokují schopnost rozlišovat komplexnost situací lidí žijících např. pod okupací nebo lidí vyhnaných z domova. Obecně lze politiku „dvojího metru“ a dehumanizaci některých etnických skupin či národů označit právě za výsledek nedostatečné empatické sebereflexe.

PŘÍLEŽITOSTI

Na druhou stranu *ad hoc* aktivity, jako je tzv. muniční iniciativa, ukázaly, že v multilaterální diplomacii **dokážeme být světovými lídry**. Je však třeba, aby se jednalo o téma, na kterém je na domácí půdě širší politická shoda a meziinstitucionální spolupráce jako v případě podpory Ukrajiny. Příležitostí by mohlo být, kdybychom dokázali podobně uchopit nějaké téma feministické zahraniční politiky, např. reprodukční práva.

HROZBY

Genderově citlivý přístup, byť ze strany ženy, však **může být vnímán jako paternalistický**, pokud jej prosazuje žena-běloška bez hlubšího porozumění a zohlednění místního kontextu. Strategicky může být kvůli vnímání konceptu genderu a feminismu jako západního importu vhodnější použít univerzální termíny všeobecných práv, inkluze a participace.

SMYSLUPLNÉ ZASTOUPENÍ

SILNÉ STRÁNKY

Za poslední desetiletí došlo k posílení principu participace v diplomacii a rozvojové politice. V rozvojové spolupráci se **participativní přístup stal normou** a obecný důraz na zapojení stakeholderů, zejména samotných příjemců projektů, přispěl automaticky i k vyššímu zapojení žen.

SLABÉ STRÁNKY

V zahraniční politice se však zrcadlí domácí nastavení společnosti podtržené **přetrvávajícími genderovými stereotypy**, a tak nelze zcela hovořit o smysluplné participaci žen a dalších znevýhodněných skupin ve veřejném prostoru. Souvisí to s podmínkami pracovního trhu, jako jsou nedostatek flexibilních úvazků nebo platové nerovnosti a stereotypy, které z žen dělají primární pečující osoby. Pro ženy není obecně snadné proniknout do mužských struktur, natož pak pro další, mnohdy několikanásobně znevýhodněné skupiny.

To souvisí i s omezenou aktivitou zdola ze strany občanské společnosti. V zahraniční politice totiž téměř **chybí zastoupení nevládních organizací s feministickou expertízou**. Na jednu stranu genderové organizace tuto expertízu často mají, doposud ale zahraniční politiku nezařadily mezi svá témata. Na druhou stranu genderová agenda není prioritou rozvojových organizací, které s Ministerstvem zahraničních věcí ČR (MZV) jednají, a spíše je vnímána jako okrajové průřezové téma.

Tato situace se následně odráží v zahraniční praxi např. v projektech, kde se **účast dívek a žen často sleduje pouze formálně**, např. pouze na úrovni statistického indikátoru cílových skupin, ale dále se s ní nepracuje. Nevládní organizace zároveň trpí nedostatkem kapacit a jsou dlouhodobě využívány státem pro jejich expertízu bez honoráře za provedenou práci, zatímco samy bojují o snižující se zdroje.

PŘÍLEŽITOSTI

Důraz na participaci sám o sobě nestačí, ale nabízí příležitost dále se v diplomacii i domácí politice posunout **směrem ke skutečně smysluplné účasti**. Ta zahrnuje nejen

přítomnost žen z různých prostředí, ale i možnosti ovlivnit politiky a procesy směrem k jejich emancipaci. Domácí a zahraniční politika se navzájem ovlivňují a smysluplné zastoupení žen v zahraniční politice je také příležitostí komunikovat stejný princip dovnitř společnosti. Ženy ve viditelných pozicích doma i v zahraničí mohou fungovat jako vzory pro další ženy a jejich kariérní volby.

Ženy ve vyšších diplomatických pozicích mohou mít v zemích s omezeným zastoupením žen ve veřejném prostoru možnost účastnit se významných politických a dalších mediálně pokrytých událostí, a vysílat tak i signál o roli žen ve veřejném prostoru celé společnosti. Je proto důležité spolupracovat nejen na vládní úrovni, ale **přiblížit se místním komunitám a podporovat inkluzivitu.**

Na domácí úrovni pak může sloužit jako podpůrný prostředek profesní i **neformální síťování žen**. Jako inspiraci založily tři desítky ředitelek NNO (bez ohledu na domácí či zahraniční zaměření) neformální podpůrnou síť v Česku, která výborně a pravidelně funguje.

HROZBY

V realitě se však participace často pro vládu i pro donory stává **pouhou formalitou a odškrtnutým políčkem**, pokud není sama součástí kultury organizace. Participace má mnoho dimenzí a jak ukazuje klasický „žebřík participace“ Sherry Arnstein ⁹ [LINK](#), ve výsledku může být více škodlivá než přínosná. Participace ve formě informování a konzultace totiž mnohdy slouží k legitimizaci již hotových rozhodnutí.

Další hrozbou pro participaci žen ve veřejném prostoru – včetně toho digitálního – jsou **nenávistné kampaně**. Ale i bez nenávistných projevů jsou ženy oproti mužům mnohem častěji sexualizované. Vyšší smysluplné zastoupení žen je tak podmíněné i kultivací veřejného prostoru obecně a sociálních médií zvláště.

CÍLENÁ ODPOVĚDNOST

SILNÉ STRÁNKY

Česko se **přihlásilo k prosazování principů genderové rovnosti** v národních strategiích i v zahraniční politice, včetně podpory Cílů udržitelného rozvoje, které cíl genderové rovnosti zahrnují. Mezinárodní genderové závazky Česka jsou v tomto nezpochybnitelné.

SLABÉ STRÁNKY

Zpětná vazba přínosu dané politiky a jejích dopadů na genderovou rovnost se ale v zahraniční politice příliš nesleduje. Gender má často pouze koncepční oporu, **prakticky se však nevyžaduje**. Podpora principů genderové rovnosti je tak spíše formalitou a deklaratorním splněním závazku, který po nás chtějí mezinárodní organizace.

U rozvojových a transformačních projektů se také nemusí monitorovat, kdo jsou konkrétní příjemci, a **nedochází ke kvalitativní evaluaci**, která by zhodnotila přínos daného projektu pro konkrétní uživatele a kategorie genderu a dalších typů znevýhodnění, včetně např. příslušnosti k LGBT+ menšině. Sledují se jen formální kritéria a pro hlubší analýzu už není kapacita nebo odbornost.

Česká rozvojová a transformační spolupráce navíc trpí **omezenou možností realizace komplexnějších víceletých projektů**. Dlouhodobá práce je přitom obecně nutná k provedení udržitelných společenských změn, na něž rozvojová spolupráce míří, natož pak specificky na změnu hluboko zakořeněných genderových norem.

PŘÍLEŽITOSTI

Nabízí se možnost podporovat lokalizaci rozvojové spolupráce prostřednictvím **organizací, které jsou práci s genderem otevřené**. Mnoho místních a partnerských organizací je ke genderové rovnosti, tedy k 5. Cíli udržitelného rozvoje jako součástí rozvojového rámce, OSN automaticky otevřeno.

Podobně jako u evropských strukturálních fondů, ale i např. projektů Technologické agentury ČR, by mohlo také MZV pojmout **genderovou rovnost jako povinné a rozpracované horizontální kritérium**. Pokud by toto kritérium musel splňovat každý projekt, vyžadovalo by to hlubší přemýšlení a genderovou analýzu jako podklad projektu.

HROZBY

Přestože jsou závazky Česka nezpochybnitelné a formálně se nemění, může dojít s novou politickou reprezentací ke **zvrácení závazků ve smyslu negativního dopadu na jejich praktické naplňování**. Nová vláda může např. upustit od strategie, na které se předtím shodla veřejná správa, občanská společnost a politické vedení.

Mnohé výzvy spojené s odpovědností se týkají **práce s partnery z různých kulturních kontextů** v zemích globálního Jihu, které omezují ženy ve vedoucích pozicích a jejich příležitosti se rozvíjet, i když to místní kontext umožňuje. Nicméně naplňování některých práv, jako např. vlastnictví půdy, přímo znemožňuje místní legislativa či zvykové právo. Násilí vůči ženám je v některých kontextech běžné a je pak výzvou pro danou organizaci, jak pracovat s pachateli násilí.

AKTIVNÍ ZÁVAZEK K MÍRU

SILNÉ STRÁNKY

Česko **disponuje genderovými nástroji na podporu míru** zejména v podobě národního akčního plánu k agendě Women, Peace and Security (WPS) nebo strategii genderové rovnosti. Samotnou existenci těchto genderových strategií lze vnímat pozitivně, i když nejsou podloženy rozpočtem. Představují soubor psaných úkolů, které je aparát MZV a dalších resortů nucen plnit v rámci stanovených termínů, k čemuž přispívá i občanská společnost, protože je přizvána na jednání a dává důležitou zpětnou vazbu. To vše přispívá k tomu, že vláda se tématy zabývá a snaží se je posunout dál.

SLABÉ STRÁNKY

Genderový rozměr míru a bezpečnosti ale nemá v Česku dostatečné **podhoubí v podobě výzkumu a zapojení genderových organizací**. Česká ženská lobby jako platforma ženských a genderových organizací se nezaměřuje na mezinárodní rozměr. Práce s genderovými principy u realizátorů rozvojové spolupráce z řad českého soukromého sektoru prakticky neexistuje. Genderová pracovní skupina nevládní platformy FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci byla několik let neaktivní kvůli omezeným kapacitám a financím.

Implementátoři projektů vzdělávání používají gender víceméně nahodile, stručně a v závislosti na projektovém financování. Chybí jak financování prioritně zaměřené na prosazování genderové rovnosti, tak i návaznost politik na prioritu genderové rovnosti obsažené v globálních cílech OSN.

Gender jako průřezový princip ve všech fázích zahraniční rozvojové spolupráce nefunguje, takže je třeba vyčlenit finance na projekty zaměřené explicitně na ženy, dívky a další znevýhodněné skupiny. Transformační změny, které jdou z generace na generaci, zároveň **nelze provést bez zapojení mužů**, což se nyní děje málokdy. Většinou jednoleté projekty neumožňují ve společnosti provést udržitelné a strukturální změny, jež mohou mít transformační charakter. To platí i v kontextu ozbrojených konfliktů a humanitárních katastrof.

Konečně v českém prostředí **panuje silný resortismus** a Ministerstvo financí ČR má v tomto ohledu velmi silné slovo, což brání tvorbě genderově citlivých českých pozic i směrem ven, na mezinárodní úrovni. Ministerstvo zahraničních věcí navrhuje koncepci zahraniční politiky a rozvojové spolupráce, které musejí odrážet i vnitřní politiku, a ta není tématům rovnosti obecně nakloněná. Na MZV existuje velký prostor pro zařazování genderu jako průřezového principu (mainstreaming) do všech nástrojů zahraniční politiky, a to zejména v oblasti ekonomické diplomacie a genderové analýzy ozbrojených konfliktů.

PŘÍLEŽITOSTI

Na té nejobecnější úrovni lze **Cíle udržitelného rozvoje využít jako argument** pro prosazování genderové rovnosti. Tím, že se ke globálním cílům Česko zavázalo, lze argumentovat i uvnitř partnerských organizací. A naopak na té nejkonkrétnější rovině lze přiblížit mužům jejich větší zapojování do pečovatelských rolí tradičně ženské zkušenosti. To ženám zase umožní rychlejší kariéerní postup a propagaci genderové rovnosti v zahraniční politice.

Podobně jako na úrovni OSN je také v lidskoprávní agendě možné explicitně doplňovat ženy, děti a zranitelné skupiny, aby lidská práva nebyla vnímaná jako mužská práva. To bývá konsenzuálně přijímané i v zemích globálního Jihu. Často se jen stačí **inspirovat existujícími projekty ze zahraničí**. Někteří donoři např. podporují projekty zaměřené na podporu lídryň v Sahelu. Tyto projekty podporují tvorbu flexibilních pracovních podmínek a sladování komunitou očekávané a oceňované rodičovské role s tou veřejnou.

HROZBY

Na úrovni MZV ani v ČRA **nejsou dostatečné kapacity**, fluktuace osob v ČRA je velmi vysoká. Rotace na diplomatických postech zase způsobuje, že je obtížné genderovou expertízu usadit a dlouhodobě spojit s dalšími agendami. V podobném kontextu nemůže být gender klíčovou náplní práce, a tedy ani prioritou. Pro navýšení kapacit ČRA není ve vládě dlouhodobě žádná vůle.

Zatímco uprchlictví i zapojení žen do bojů v Ukrajině genderovou dimenzi války zviditelňuje, ruská invaze na Ukrajinu paradoxně genderovou diskusi zároveň upozaduje. Z diplomacie, ale i akademické sféry je často slyšet, **že gender je „luxusní problém na později, až bude vše důležité vyřešeno“**. Obecně vzhledem k vyššímu zastoupení mužů na vyšších pozicích je větší riziko, že genderové principy budou např. v přípravě koncepčních dokumentů stereotypně odmítnuty jako nedůležité.

RÁMOVÁNÍ A BRANDING FEMINISTICKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

SILNÉ STRÁNKY

Česká diplomacie se v minulosti dokázala v Evropské unii i na dalších multilaterálních fórech připojit k progresivním stanoviskům ve prospěch genderové rovnosti. Přes nízký počet žen na vysokých pozicích v diplomacii se Česko může pochlubit místní samosprávou, zejména v malých obcích, s vysokou mírou důvěry občanek a občanů i díky relativně **vyššímu a rostoucímu domácímu zastoupení žen** starostek a zastupitelek oproti celostátní politice. Ale i situace v diplomacii se zlepšuje a pro většinu juniorních diplomatek a diplomatů je díky generační výměně a zahraničním zkušenostem citlivost ke genderovým otázkám automatická.

Podobně i tematicky má Česko **silnou stopu v tématech spojených s FZP**: participace všech včetně politické participace má tradici jako prioritní téma Česka v Radě OSN pro lidská práva, Hospodářské a sociální radě OSN a během posledního českém předsednictví v Radě EU v oblasti rozvojové politiky.

SLABÉ STRÁNKY

Gender jako slovo má ale v Česku obecně špatnou pověst. Je to cizí výraz, **lidé nerozumí jeho obsahu a je nepopulární**. Odpor ke genderu a feminismu jako pojmům tak zastávají často i ty a ti, kteří jinak souznějí s jejich hodnotami. Podobně i téma intersekcionality a feministické politiky je u širší veřejnosti stále nepochopené a mnohdy lidé včetně těch se nejvyšším vzděláním nevědí, co si pod FZP kromě ženské otázky představit.

PŘÍLEŽITOSTI

V genderově náročných či doslova nepřátelských kontextech – paradoxně včetně toho domácího – často funguje zejména ze strany žen **strategie obecnosti a zdůrazňování lidské identity a univerzálních práv** spíše než ženské identity a ženských práv. Zohlednění genderu lze také obhájit obecně přijímanými principy *do no harm* (neškodit) a *leaving no one behind* (nenechat nikoho pozadu). Obecně propagace participace jako smysluplného zastoupení sama o sobě pomůže zahrnout pohledy žen do této problematiky.

Principy FZP je možné **zohlednit skrze s ní související témata** jako např. klima a najít pojmenování, které zajistí podporu i dalších aktérů. Konkrétní dopady klimatické krize jako záplavy a sucha umožnily společnosti lépe přijmout klimatickou změnu jako celek, a proto i dílčí témata FZP mohou přispět k přijetí feminismu jako nadřazenému celku. Podporu FZP lze také získat zaměřením na její jednotlivé aspekty, jako jsou intersekcionalita nebo znevýhodněné skupiny, někteří aktéři mohou pro změnu slyšet na téma sociální spravedlnosti.

Proto dává smysl **komunikovat prostřednictvím menších, hmatatelných témat**, která FZP vysvětlují jako celek. Jde např. o témata dlouhodobého řešení konfliktu nebo udržitelnosti míru, která ukazují, proč fungují lépe než tradiční politika. To je i příležitost pro Česko, jež se nemusí politicky shodnout na propagaci brandu FZP, ale může najít téma, ve kterém má dostatečnou expertízu nebo dobrý základ ji dále budovat a předpoklad stát se vlajkovou lodí české FZP, např. témata sexuálního násilí a reprodukčních práv. Pomocí nich pak může změnit veřejný diskurs ve prospěch FZP, podobně jako to udělali ve Velké Británii, která má zmocněnce pro LGBT+.

HROZBY

Pokud se k feministické politice nechtějí otevřeně hlásit ani ty, které ji nejvíce podporují, těžko pro ni půjde získat podporu mimo tuto spřízněnou komunitu. Feminismus je v Česku vnímán spíše jako nadávka, jako pojem odtržený od zbytku společnosti, a proto se obtížně stane politickou prioritou. I kdyby se to cestou shora stalo, lze očekávat, že se feminismu chopí antigenderové síly. V kontextu **sílicího antigenderového hnutí** může být propagace genderové politiky nálepkována jako propagace „woke“ západních idejí, a proto může být odmítána. Antigenderové hnutí je také jednou z příčin neratifikované Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (Istanbulské úmluvy), což oslabuje vnější legitimitu a důvěryhodnost české FZP. Je třeba zároveň zjistit, z jakých zdrojů jsou antigenderové kampaně financované, jak šíří dezinformace a co znamenají pro bezpečnost České republiky.

Jakkoli to může být zpochybňováno, **se vstupem do středního proudu se pojem feminismus vyprazdňuje** a omezuje na liberální otázky rovného zastoupení. Genderovou agendu společnost často vnímá pohledem liberálního feminismu ve smyslu, že ženy by měly zastávat stejné role jako muži, ale muži ty svoje měnit nemusejí. Každodenní agenda a nízké kapacity praktiků a praktiků jim nedovolí se genderu více věnovat. *Gender fatigue*, tedy únava z opakovaně zvedaných genderových témat, se stala reálným fenoménem. Kooptace ovšem hrozí i samotnému brandu FZP. Některé státy hlásící se k FZP, jako např. Německo, jsou kritizovány z feministických pozic za to, že v reálné praxi se jejich politika nezměnila a odporuje feministickým hodnotám, a přihlášení se k FZP tak zpochybňuje samotná feministická komunita.

Nejenže se stává, že i zdánlivě neproblematické **termíny jako inkluzivita bojkotují resorty** ovládané konzervativními stranami v rámci meziresortních připomínkových řízení, ale zahrnutí genderu pod zdánlivě neutrální termíny inkluzivity a participace hrozí tím, že nikdo neprovede skutečnou genderovou analýzu a dojde tak k upozadění žen a dívek a dalších znevýhodněných skupin.

ZÁVĚR A MOŽNÉ STRATEGIE

Ve fokusních skupinách přímo padly nebo z matrice TOWS vyplývají následující možné strategie pokračujících aktivit pro členy neformální přátelské sítě FZP a jejich institucionální aktéry včetně MZV. Nejedná se metodologicky o doporučení, ale seznam možných potřebných kroků pro zapojení silných stránek k využití příležitostí a členění hrozbám i omezení slabých stránek pro maximalizaci příležitostí a snížení dopadů hrozeb. Předkládáme je k další diskusi pro zhodnocení jejich relevance bez dalšího řazení a prioritizace:

- Systematicky do aktivit spojených s FZP zapojovat muže.
- Zachovat neformální „přátelskou síť FZP“ a v závislosti na kapacitách zvážit její institucionalizaci.
- Zvyšovat povědomí o FZP zejména v MZV, ČRA a soukromém sektoru.

- Prosazovat víceleté financování rozvojových a dalších projektů pro společenskou změnu, kterou FZP vyžaduje.
- Dále podporovat vyšší zastoupení žen v diplomacii jako lídryní a *role models*.
- Odbourávat genderové stereotypy ve společnosti, tj. řešit domácí úkoly, které se negativně odrážejí i v zahraniční politice a nabourávají její legitimitu v oblasti genderové rovnosti a lidských práv.
- Splnění genderové rovnosti jako průřezového kritéria v projektech rozvojové a transformační spolupráce podmínit komplexní genderovou analýzou.
- Zaměřovat se na ty principy FZP, které mají v širší společnosti a na politické scéně podporu, a podle toho také profilovat prioritní témata.
- Zvyšovat povědomí o kulturním vnímání západních přístupů v postkoloniálním kontextu za účelem lepšího pochopení a uplatnění feministických přístupů mimo Evropu.
- Získávat podporu pro principy FZP jejím napojením na širší problematiku lidských práv, demokracie, inkluzivity a participace.
- Komunikovat o FZP prostřednictvím konkrétních hmatatelných témat, která vysvětlují FZP jako celek.
- Jelikož se diplomatky a diplomaté často pohybují v prostředí úspěšného prosazování genderových norem, mohou tyto úspěchy propagovat s vyšší legitimitou i dovnitř české společnosti.
- Využít generační obměny v české společnosti a více zacílit na mladší generaci mužů, kteří se i více zapojují do péče. V tomto ohledu pak lze očekávat i pozitivní posun v diplomacii a v praxi zahraniční politiky.

Ondřej Horký-Hlucháň je seniorním výzkumným pracovníkem v Centru globální politické ekonomie Ústavu mezinárodních vztahů.

Míla O'Sullivan je výzkumnou pracovnící v Centru globální politické ekonomie Ústavu mezinárodních vztahů.